

BARUN TRENK, JEDNA NEPOZNATA SCHRAUB-MEDALJA

U radu se ukratko prikazuje životopis Franje baruna Trenka, hrvatske povijesne osobe, poznate širokoj javnosti, poglavito u Hrvatskoj, ali i izvan nje. Prvi se put opisuje jedna rijetka Schraub-medalja s prikazima baruna Trenka i njegovih pandura. Već postojanje takve medalje pokazuje kakvu je popularnost imao barun Trenk u svoje vrijeme.

Franz Seraphicus von der Trenck, ili kako je poznatije i uobičajenije nazivan barun Franjo Trenk, jedna je od rijetkih hrvatskih povijesnih osoba poznata široj javnosti. Barun Trenck nije poznata osoba samo u Hrvatskoj, poznat je i izvan njezinih granica, poglavito u Austriji i Njemačkoj.

Barun Franjo Trenk rođen je 1. siječnja 1711. godine u Reggio Calabriji, koji je u to vrijeme pripadao u krunske zemlje španjolskih Habsburgovaca. Otac mu je bio pruski plemeniša, čiji su preci bili gospodari Gross- und Klein Scharlakena i Schahanlakena u okrugu Labiau u Istočnoj Pruskoj. Majka mu je bila iz plemenišaške obitelji Kettler zu Harkotten iz vojvodske kuće Kurlandije.

S ocem potpukovnikom kao malo dijete putovao je preko cijele Italije, Koruške, Štajerske, Hrvatske, Slavonije, Srijema do Banata. Otac ga je kao šestogodišnje dijete vodio u ratni pohod i poznatu bitku protiv Osmanlija kod Petrovaradina. Nakon bitke morali su se vratiti na Siciliju, gdje mu je ocu ponuđeno zapovjedništvo nad tvrđavom u Messini. To je zbog majke, koja nije htjela ostati u Italiji, odbio, te mu je na vlastiti zahtjev dodijeljeno zapovjedništvo nad graničnom tvrđavom Brod u Slavoniji. Nakon dolaska u Brod, Franjo je poslan u školu kod Isusovaca u Požegu. Dne 10. srpnja 1727. grof Nikola Palffy imenovao je Franju Trenka zastavnikom u svojoj pukovniji. Idućih godina služio je diljem Slavonije, a zbog svoje prgave i neobuzdane naravi stalno je ulazio u sukobe. Od 1731. do 1737. boravio je na svom slavonskom posjedu Brestovcu. Godine 1737. započinje rat s Turskom, a Trenk se zbog neslaganja s pretpostavljenima stavlja na raspolaganje ruskoj carici Ani Ivanovnoj, te pristupa kao drugi konjički satnik ruskoj husarskoj pukovniji Cumming. Do 1740. služio je u ruskoj vojsci boreći se protiv Tatara i Turaka. Nakon povratka u Slavoniju ponovno upada u sukobe i neprilike. Već 1741. ponovno se aktivira u vojnoj službi u austrijskom ratu za baštinu. U Slavoniji formira četvu od dragovoljaca i pomilovanih hajduka, poznatu pod imenom Trenkovi panduri. Trenk i njegovi panduri prvi se put spominju 31. svibnja 1741. i to povodom svečane smotre koja je obavljena četiri dana ranije ispred južnog vanjskog bedema Beča. Zajedno s njima ratovao je diljem Šleske, Austrije, Bavorske i Češke. Osnovao je prvu vojnu glazbu u Europi, a koja na turski način ujedinjuje sviralu (šalmaj) i bubanj, te prva koristi turski glazbeni instrument činele. Odjeća pandura bila je vrlo slična turskoj vojnoj odori, pa je Trenk to koristio i kao psihološki pritisak na protivnike. O Trenku i njegovim pandurima, između 1741. i 1745. godine najopširnije su pisale bečke novine,

ali o njemu su pisale i nizozemske i njemačke novine. Međutim, najviše su svjetskoj slavi baruna Trenka pridonijele novine tiskane u Velikoj Britaniji.

U ratnom pohodu između 1741. i 1745. Trenk nije uvijek mogao kontrolirati svoje pandure koji su se odali pljački i pustošenju osvojenih gradova. Nakon osvajanja Chama na bavarsko-češkoj granici, izvedeno je paljenje i pljačkanje grada, te su nakon toga Trenk, njegovi panduri, ali i Hrvati općenito, prikazani kao brutalni razbojnici. U jesen 1745. najviši austrijski vojni sudac pokrenuo je istragu protiv Trenka na temelju kaznenih prijava koje su protiv njega podnijeli njegovi nekadašnji suborci. Nakon sudačke trakavice, barun Trenk osuđen je na smrt, no kraljica Marija Terezija tu je kaznu preinačila u doživotnu robiju. Barun Trenk umro je u zatvoru Spielberg u Brnu 4. listopada 1749.¹

Kositrena Schraub-medalja, s dvanaest oslikanih sličica od tinjca², 57 mm, 47,34 grama

Avers: Portret Fridricha II. nadesno, ukolo natpis: FRIDERICVS. D. G. REX BORRVSSIÆ EL. BRAND

Revers: Prikaz konjičke bitke i gore uz rub natpis: AVFF KRIEGEN VOLGT SIGEN³

Na unutarnjoj strani aversa zaljepljena je papirnata naljepnica s opisom sličica:

¹ Alexander Buczynski, Memoari baruna Franje Trencka, Slavonski Brod, 2015.

² **Tinjac** ili **liskun** slojeviti je silikat ili filosilikat. Kristalna struktura tinjaca sastoji se od troslojnih paketa. Gornji i donji sloj pojedinoga paketa izgrađen je od tetraedara, a međusloj sadrži oktaedre $M(O,OH)_6$. U sredini oktaedara nalaze se kationi (M) magnezija, željeza ili aluminija, kisikovi su ioni na vrhovima tetraedara, a OH- ioni u međuprostorima. Između paketa kationi su natrija, kalija ili kalcija, s molekulama ili bez molekula vode. Simetrija im je monoklinska s pseudoheksagonskim habitusom. Tinjci su bezbojni, žuti, zeleni, smeđi ili crni, mekani, savršeno se kalaju duž plohe (001), listići mogu biti elastično savitljivi ili kruti, što ovisi o jakosti veze između slojeva. Vrlo su rašireni u prirodi u genetski različitim stijenama: kao eruptivi, pegmatiti, metamorfiti, klastični sedimenti.

³ Isti prikaz nalazi se na drvenim igračim figurama, medaljama od drva (njem. Brettstein), izrađenim u Nürnbergu oko 1760. godine, ponuđenim kod aukcijske kuće Künker, Aukcija 113, lotovi 4251 i 4259.

1. *La Reine d'Hongrie.*
2. *Prince Charle de Lorraine.*
3. *Colonel Menzel.*
4. *Colonel Bernclau.*
5. *Colonel Trenk.*
6. *General Major des Pandoures.*

Na unutarnjoj strani reversa zalijepljena je papirnata naljepnica s opisom sličica:

7. *Tambour des Pandoures.*
8. *Fifre des Pandoures.*
9. *Un Tolpache.*
10. *Un Tolpache de Sclavonie.*
11. *Pandoure dans sa furie se defendant.*
12. *Un Morlac dans son armature.*

1. La Reine d'Hongrie - kraljica Ugarske (Marija Terezija)

2. Prince Charle de Lorraine - princ Karlo Lotarinški⁴

⁴ Karlo Aleksandar Lotarinški (12. prosinca 1712. - 4. srpnja 1780.), lotarinški princ, bio je vojni komandant u Austriji i guverner Holandije. Karlo Aleksandar bio je mlađi sin lotarinškog vojvode Leopolda i Elizabete Karle Orleanske. Ušao je u službu Karla VI., cara Svetog Rimskog Carstva, kada se njegov stariji brat Franjo Stjepan oženio carevom najstarijom kćeri i prijestolonasljednicom, Marijom Terezijom. Tijekom Rata za austrijsko naslijeđe bio je jedan od najvažnijih austrijskih vojskovođa. Kraljica Marija Terezija, supruga njegova brata, dala mu je u brak svoju sestru Mariju Anu. Paru je povjerila upravu nad Holandijom. Marija Ana umrla je iste godine nakon teškog porođaja, a dijete je bilo mrtvorodenče. Karlo Aleksandar nije se ponovno oženio i nastavio je upravljati Holandijom u ime svoje nevjeste. Sudjelovao je i u Sedmogodišnjem ratu, opet kao vođa vojske svoje nevjeste. Umro je 1780. godine.

3. Colonel Menzel - pukovnik Menzel⁵

4. Colonel Bernclau - pukovnik Bernclau⁶

⁵ Johann Daniel barun Menzel (1698.-1744.) bio je rođeni Sas koji je uživao veliko povjerenje maršala Khevenhüllera kao stručnjak za „mali rat“. Vojnu karijeru započeo je najprije u saskoj službi, nastavio u poljskoj i zatim u ruskoj službi. Služio je ruskom generalu Münnichu u isto vrijeme kada i Trenk. Godine 1739. Menzel je odlučio stupiti u austrijsku službu. Na čelu dragovoljačkog husarskog zbora istaknuo se svojom hrabrošću i ratnim uspjesima te je na taj način postao najvećim suparnikom Franje baruna Trenka. Menzel i Trenk svoju međusobnu mržnju nisu skrivali od javnosti, a ona je povremeno našla svoj izraz u fizičkim obračunima između njihovih časnika. „Husarskog Menzela“ (Husarenmenzel), kako ga je javnost prozvala, ubila je 25. lipnja 1744. francuska straža kod Stockstadta na Rajni.

⁶ Johann Leopold barun Bernklau (Bärenklau) zu Schönreith (1700.-1746.) već je s 36 godina stekao čin pukovnika. Istaknuo se zbog velike hrabrosti u Turskom ratu te je 1739. bio unaprijeđen u general bojnika. Čin podmaršala stekao je 1742. godine nakon što je porazio bavarskog generala Törringa kod Schärdinga. Sljedeće je godine zajedno s generalom Nadasdyjem kod Münchena zarobio vojni zbor pod zapovjedništvom francuskog „partizana“ La Croixa. Poginuo je 1746. godine u bitci kod Roddofreda u sjevernoj Italiji. Maršal Khevenhüller smatrao ga je jednim od svojih najsposobnijih generala.

5. Colonel Trenck - pukovnik Trenk

6. General Major des Pandoures - general bojnik pandura

7. Tambour - bubnjar

8. Fifre des Pandoures - pandur frulaš

9. Un Tolpache - tolpak⁷

10. Un Tolpache de Slavonije - tolpak iz Slavonije

⁷ Pripadnik neregularnih austrijskih vojnih postrojbi s Turske granice

11. Pandoure dans sa furie se defendant - pandur u žestokoj obrani

12. Un Morlac dans son armature - Morlak⁸ pod oružjem

Kako je barun Trenk u svoje vrijeme bio nevjerovatno popularan diljem Europe, možemo možda ovu Schraub-medalju smatrati nekom vrstom suvenira svoga doba. Uzorci za sličice vjerojatno su bile gravure augsburškog gravera i izdavača Martina Engelbrechta (16. 9. 1684. - 18. 1. 1756.).

⁸ Vlaj, stanovnik dalmatinske Zagore

Literatura:

- Alexander Buczynski*, Memoari baruna Franje Trencka, Slavonski Brod, 2015.
- Alexander Buczynski*, Barun Trenk - legenda i zbilja, Slavonija, Baranja i Srijem, svezak I., Zagreb, 2009.
- Grupa autora, Enciklopedija Leksikografskog zavoda, tom 6., Zagreb, 1969.
- Grupa autora, Hrvatski enciklopedijski rječnik, Zagreb, 2003.
- Vjera Katalinić*, Umjetnička glazba, Slavonija, Baranja i Srijem, svezak II., Zagreb, 2009.
- Ferdo Šišić*, Franjo barun Trenk i njegovi panduri. Istorička rasprava, Zagreb, 1900.

SUMMARY

BARON TRENK – AN UNKNOWN SCREW BACK MEDAL

The article gives a short biography of Baron Franjo Trenk, a figure from Croatian history, well known especially in Croatia, but also abroad. It is the first description of a rare screw back (*schraub*) medal showing Baron Trenk and his *pandurs* (paramilitary troops). The mere existence of such a medal shows how popular Baron Trenk was in his lifetime.